

GRØNLANDS ØKONOMI

Af kontorchef og universitetslektor *P. P. Sveistrup*¹

Medens økonomiske hensyn mange andre steder har været dominerende i forhold til de humane, hvor europæere har været i kontakt med folkeslag indenfor mindre udviklede områder, har det omvendte været tilfældet i Grønland. Det økonomiske system blev grundlagt af Hans Egede og har på grund af dels de særlige erhvervs-mæssige forhold, dels af den danske regerings og rigsdags indstilling principielt været gældende i flere århundreder. De humane hensyn spiller stadig en stor rolle, medens på den anden side de økonomiske interesser også i ældre tider havde en ikke uvæsentlig betydning. Vil man forstå Grønlands økonomi gennem tiden, må man se på denne vekselvirkning og de forskellige former, den har fået.

For omtrent en menneskealder siden holdt den første socialdemokratiske grønlandsminister (Hauge) et foredrag i Grønlandsk Selskab, hvor han stærkt kom ind på de økonomiske problemer. I dette fremhævede han stærkt, at Danmark i tidens løb havde styret adskillige oversøiske områder, men havde mistet dem, fordi de gennem en længere periode havde givet underskud, som den danske stat var blevet træt af at betale. Han rådede til at vise en vis forsigtighed, for at noget tilsvarende ikke skulle komme op i forholdet mellem Grønland og Danmark, og dette har været medvirkende til, at man dengang ønskede, at Grønland økonomisk skulle hvile i sig selv.

Forskellige kritikere har været inde på, at det var en bjørnetjeneste at gøre den grønlandske befolkning at skille dens land i markedsmæssig henseende fra den øvrige verden gennem en ganske vist socialpolitisk præget prispolitik, og det førende navn i overgangen fra det socialt prægede aflukkede land til det væsentligt mere frihedsbetonede var statsminister Hans Hedtoft. Dette hænger vel sammen med de nye tanker, der arbejdede sig frem i efterkrigstiden, og som krævede økonomisk ligestilling, men dog således, at man lagde mere vægt på rettigheder end på pligter. Dette krav om ligestilling førte til, at det af nogle forhadte monopol blev lovmæssigt ophævet, og en i hvert fald teoretisk økonomisk ligestilling blev tilvejebragt gennem adgang til konkurrence på et teoretisk frit grundlag.

¹ Jeg takker departementschef Eske Brun, kontorchef N. O. Christensen og sekretær Viggo Svendsen for drøftelse af nogle af de her rejste problemer.

Når en virkelig økonomisk ligestilling mellem Grønland og Danmark ikke har kunnet etableres, hænger det sammen med, at de geografiske forudsætninger for et erhvervsliv er væsentlig forskellige i Grønland og i det øvrige Danmark. Selv om man forudsætter, at grønlænderne og danske iøvrigt havde været helt ens, været lige dygtige og lige flittige og haft de samme traditioner at bygge deres erhvervsliv på, måtte de økonomiske resultater nødvendigvis blive meget forskellige, fordi de geografiske forhold er så uensartede i de to områder. Grønland er nok en dansk ø som f. eks. Fyn, men livsbetingelserne er nu engang ikke de samme, et givet resultat kræver som regel en meget større arbejdsindsats i Grønland end på Fyn. Når korn ikke kan modnes og træer vanskeligt vokse, så er de geografiske forhold i Grønland så egenartede, at det vil være urigtigt at tale om erhvervsmæssig ligestilling.

Hvis man i hvert fald i øjeblikket med de nuværende omkostninger (lønninger og priser) ville overføre den frie konkurrences prisdannelse på Grønland, ville det føre til, at mange økonomiske virksomheder måtte standses, fordi de næppe kan rentere sig og i hvert fald ikke give det samme udbytte til kapitalen og den samme løn for den samme arbejdsindsats som på Fyn. På grund af de ulige geografiske betingelser vil konsekvensen af en ganske almindelig formet konkurrence være, at produktionen ville foretrække at lokalisere sig på Fyn fremfor på Grønland, med mindre den grønlandske befolkning skulle være langt dygtigere end den danske. Der ville brede sig en ikke ubetydelig arbejdsløshed, og da adskillige erhverv som f. eks. store dele af fiskeriet overvejende er knyttet til visse perioder, ville arbejdet blive endnu mere sæsonpræget end i den øvrige del af landet. Denne arbejdsløshed ville antagelig blive størst i mange afsides distrikter, hvor pengeøkonomien er trængt frem uden at være tilpasset til de geografiske forudsætninger, medens de områder, der i højere grad har været indstillede på at klare sig med naturaløkonomien, ville blive forholdsvis bedre stillet.

Såfremt staten yderligere indførte lønninger, som er gældende i det øvrige Danmark, ville der fremkomme en indkomststruktur bestående af en lønmodtagergruppe med et efter grønlandske forhold højt inkomstniveau og en kreds af erhververe, der, da deres indkomster er afhængige af verdensmarkedets priser, ville være endnu ringere stillet, end de i øjeblikket er. Fortsættes sammenligningen med forholdene på Fyn, ville de blive henvist til en eller anden form for socialhjælp. Da Grønland kun har meget få produktioner, der overhovedet er mulighed for at udnytte, kunne resultatet i tilfælde af ugunstige prisrelationer blive, at adskillige, der nu er bosat i Grønland, måtte søge beskæftigelse i Danmark, hvor de geografiske forudsætninger ikke er så ugæstfri som i Grønland, og hvor den samme produktivitet for en grønlænder som for en anden dansker ville føre til samme økonomiske resultat.

En sådan udvikling i overensstemmelse med konkurrencens hårde betingelser ville

imidlertid være i strid med, at en velfærdsstat i mange tilfælde søger at udvikle også de erhvervsgeografisk svageste og fjerneste områder, selvom en produktiv virksomhed kun kan drives med offentlige tilskud. I Danmark er Grønland et område af den nævnte karakter. Man kunne i modsætning til kravet om konkurrence opstille det mere socialpolitisk prægede krav om, at der skal sikres hele landets befolkning, hvor den end bor, tålelige levevilkår i overensstemmelse med hele landets økonomiske muligheder, således at der der overførtes værdier fra de geografisk mere heldigt til de mindre heldigt stillede. Et almindelig anvendt middel til denne indkomstudligning er beskatning, der særlig kommer til at hvile på de geografisk begunstigede områder.

Det økonomiske problem skulle herefter ikke blive at fremme et erhvervsliv i Grønland i overensstemmelse med konkurrencens grundsætninger med de lønninger og indtægter, som konkurrencen ville føre til, men at udvikle et erhvervsliv, således at den levestandard, der skønnes rimelig i disse fjerne egne, opnås ved, at den erhvervmæssige virksomhed, der anses for ønskelig, drives med det mindst mulige direkte eller indirekte tilskud. En i hvert fald i visse danske kredse moderne opfattelse af produktionens lokalisering går ud på, at erhvervsvirksomhederne skal placeres, hvor befolkningen bor og ikke, at menneskene altid skal flytte efter de naturgivne erhvervsmuligheder. Den moderne opfattelse er ikke helt uden slægtskab med de økonomisk-politiske tanker, der prægede den ældre tids erhvervsvirksomheder i Grønland. Man kan mene, at det er udtryk for, at historien gentager sig, men det er ikke rigtigt. Historien gentager sig aldrig helt, og det vil være utænkeligt, at man kan vende tilbage til ældre tiders erhvervsforhold i Grønland. Der må skabes noget helt nyt passende til Grønlands erhvervmæssige forudsætninger, og dette må føre til en række dispositioner af anden art, end hvad man er vant til ved almindelige erhvervmæssige beregninger opbyggede under de forudsætninger, som er baggrunden for udviklingen af en dansk ø som f. eks. Fyn. De geografiske forudsætninger er andre, og man kan nu engang ikke ændre Grønlands geografi, men man må opbygge et økonomisk system, der passer dertil.

Hvad der herefter skal anses for at være et rimeligt grundlag for den grønlandske befolknings kår er i sig selv et politisk spørgsmål, som man ikke kan komme til nogen endelig bedømmelse af ved rent økonomiske overvejelser. Økonomien må underordne sig de humane principper, som Folketinget lægger til grund for arbejdet i Grønland, herunder særlig hvad det må koste, og hvad de øvrige skatteydere forhåbentligt med glæde vil bære for det gode formåls skyld. Men man kan fra økonomisk side fremhæve enkelte betragtninger, der må indgå som led i en samlet vurdering i det omfang, de politiske myndigheder ønsker at tage hensyn til dem.

En meget væsentlig faktor er her, at der må tages hensyn til den stedlige befolknings følelser og almindelige menneskelige indstilling. I al almindelighed vil én be-

folkningsgruppe ikke være interesseret i at blive underholdt af andre befolkningsgrupper, uden der foreligger særlige forhold, som gør dette naturligt, og som alle parter vil kunne forstå. Ellers kan det før eller senere skabe bitterhed mellem de forskellige befolkningsgrupper. Man har således rundt om i verden set eksempler på, at en venlig og nedladende hjælp fra store og velhavende områder såsom U. S. A. og Europa til økonomisk underudviklede områder, ikke har fremkaldt nogen følelse af taknemmelighed, snarere tværtimod. Hjælpen har i mange tilfælde været velment, og giverne synes ofte, at det er en virkelig smuk og påskønnelsesværdig indsats, der gøres. De velhavende lande har ofte været indstillet på at samarbejde til begge parters fordel, men er blevet mødt med uvilje og krav om forøget uafhængighed. At der er opstået bitterhed og tilbøjelighed til at skilles er i og for sig meget forståeligt, når man vil tage menneskene, som de er og ikke, som de rigeste landes velhavende samfundsklasser synes, de burde være. En væsentlig del af uoverensstemmelsen kan vel føres tilbage til, at den ene gruppe anser sig for at være dygtigere og bedre end den anden og derfor mener sig berettiget til direkte eller indirekte at påtvinge andre sine idealer. De fleste mennesker sætter pris på at klare sig selv i det omfang, det er muligt, og der er ikke grund til at tro noget andet om den grønlandske befolkning.

Et sådant voksende modsætningsforhold som svar på en forøget hjælp skulle man helst undgå for Grønlands vedkommende.

Man kunne tænke sig, at det politisk fastlagdes, at den grønlandske befolknings levestandard kom til at hvile på en ligestilling mellem de forskellige befolkningsgrupper, således at der blev givet samme pengeløn. De forskelle, der derefter fremkommer, må baseres på geografiske forskelle. Varepriserne kunne således ikke være de samme i de fjernestliggende områder bl. a. på grund af de store transportomkostninger. Det vil på den anden side være af betydning, at man for en ensartet løn kræver en ensartet arbejdsindsats, selv om der er meget vanskeligt at finde en passende målestok herfor. De geografisk uheldigst beliggende områder ville under et sådant system komme til at betale højere priser for deres varer på grund af de højere transportomkostninger. Der ville ske en fraflytning af de mennesker, der lægger større vægt på en højere levestandard end på at fortsætte med det erhvervsmæssige arbejde, de pågældende har været glade ved.

De økonomiske levevilkår må under sådanne forhold nødvendigvis afhænge af de geografiske, og når de sidste er væsentligt forskellige, vil de første også blive det. Dette er måske ikke altid så let at forstå, særlig ikke for de direkte interesserede, der ikke helt kan overse de geografiske muligheder og let vil tro sig uretfærdigt behandlede i forhold til de befolkningsgrupper, der bor i mere geografisk begunstigede områder. Dette kan føre til politiske modsætninger, der ikke er virkelig, saglig basis for, men som alligevel er kedelige i et land, hvor man gerne ser, at alle føler sig

rimeligt og retfærdigt behandlet. Det er derfor af betydning, at der for områder med så væsentligt forskellige geografiske forudsætninger, som findes mellem Grønland og Danmark, også i højere grad etableres et økonomisk selvstyre, således at den pågældende befolkning kommer til at forstå, at de forskelle, der kan føres tilbage til geografiske årsager, ikke kan ændres, medens mange andre forudsætninger for befolkningens tilværelse kan rettes. Den befolkning, der kender sine egne specielle vanskeligheder, vil i mange tilfælde kunne disponere således, at disse vanskeligheder kommer til at virke mindre trykkende.

Det vil i denne forbindelse være naturligt at henlede opmærksomheden på, at der i mange lande, hvor der er meget betydelige geografiske og økonomiske forskelle, og hvor man tager hensyn til disse ved de politiske dispositioner. Man kan f. eks. henvise til Canada eller Brasilien, hvor de geografiske forskelle inden for landenes grænser er meget store, og hvor de økonomiske levevilkår varierer tilsvarende, men hvor disse forskelle næppe skaber større bitterhed, fordi man ikke kan tænke sig at ændre de geografiske betingelser, som er givet mennesker af naturen, men søger at få mest muligt ud af de naturlige muligheder.

Nu vil det ikke være stemmende med dansk tankegang, at man lod de geografiske forskelle være eneafgørende for levestandarden. Det er nævnt indledningsvis, at der også er andre hensyn at tage, og at de mere velhavende landsdele gerne inden for visse politiske rammer yder et bidrag til udviklingen af de mindre velhavende eller af naturen mindre begunstigede landsdele. Men dette beløb bør ikke i det lange løb være ubegrænset, idet de frie økonomiske kræfter i så fald ikke får mulighed for at gøre sig gældende. Når mindre effektivitet blot betyder, at hjælpen forøges, vil konkurrencen falde helt bort, og det incitament, denne kan give i retning af at finde på noget, der er teknisk og økonomisk bedre, vil gå tabt. Det er af betydning, at alle er interesseret i at skabe noget nyt og være med til at forbedre sine egne økonomiske vilkår og dermed også gavne sit land. Resultatet af en ubegrænset hjælp kan blive ringere økonomiske forhold for alle parter, hvilket ingen kan være interesseret i eller tjent med.

Det vil snarere være økonomisk rigtigt, at man i Danmark betragter en økonomisk støtte til Grønland på samme måde, som man ellers i verden er indstillet på at støtte geografisk ugunstigt stillede landsdele, der enten ikke har de nødvendige produktionsfaktorer til rådighed eller ikke har udviklet dem, d. v. s. hjælpen må som nævnt være af begrænset størrelsesorden og i de fleste tilfælde have en begrænset tidsmæssig varighed.

Det er derfor af særlig betydning, at den økonomiske politik, der føres i forhold til Grønland, får karakteren af hjælp til selvhjælp og ikke karakter af en mere eller mindre maskeret understøttelse. Der må fra Danmarks mere velhavende landsdele

ydes en sådan hjælp til de mindre velhavende, som under de givne forhold vil blive betragtet som rimelig og under en sådan form, at den får karakteren af en økonomisk retfærdighedshandling.

Det er derfor af afgørende betydning for forholdet mellem landsdelene, at der til sådanne økonomiske hjælpeforanstaltninger også knyttes et øget økonomisk ansvar, som må hvile direkte på den pågældende befolkningsgruppes valgte repræsentanter. Man kan udefra vel være vejledende, men det må forstås, at der ikke er ret langt fra at være vejledende til at være dirigerende, og det er ligeledes af betydning at forstå, at vejledningen må udføres med megen takt.

Det har ikke været skik og brug i Danmark, at f. eks. skolebygninger altid har samme standard i alle dele af landet. Det har været noget, som den lokale befolknings repræsentanter ofte har taget stilling til under hensyntagen til foreliggende økonomiske muligheder og til, at skolebygningerne måtte stå i et nogenlunde rimeligt forhold til, hvad den pågældende befolkning kunne yde til andre bygninger. Det har været anset for hensigtsmæssigt, at der gennemførtes en lokal frihed til at anvende de til rådighed stående midler efter bedste skøn og således, at ikke nogle sagområder bliver forfordelt i forhold til andre. Det samme burde blive tilfældet i Grønland, hvor de enkelte dispositioner bør afstemmes efter hinanden på basis af befolkningens skøn og de stedlige vurderinger, og det er også mit indtryk, at den grønlandske befolkning har sans for en sådan indbyrdes afstemning i mindst lige så høj grad som i andre dele af Danmark.

De økonomiske overvejelser vil under en sådan udvikling i Grønland, hvor der gennemføres en høj grad af økonomisk selvstyre, blive præget på samme måde som ved andre økonomiske overvejelser overalt i verden af, at der stadig må foretages valg mellem forskellige muligheder. Der er nu engang kun meget få mennesker, der kan få alt, hvad de peger på, og sådanne eventualiteter ligger i høj grad udenfor, hvad de allerfleste kan foretage sig. De økonomiske love er præget af, at produktionsmidlerne er knappe, og dette gælder både kapital og arbejde. Intet samfund kan opnå alt, hvad der er ønskeligt. Det mere nødvendige og det af en eller anden grund mere ønskelige må gå forud for det mindre nødvendige og mindre ønskelige. Man vil i et sådant samfund under disse overvejelser meget let komme ind på det meget værdifulde synspunkt, at når der bliver produceret mere, kan der også anvendes mere, d. v. s. en forøget produktivitet kan være en forudsætning for at få mulige ønsker opfyldt, som nu engang ikke kunne tilfredsstilles, da produktiviteten var ringere.

I et land, hvor naturen er så karrig som i Grønland, er det af særlig stor betydning, at befolkningen føler sig som frie mænd, der helst vil klare sig selv i så høj grad som muligt og derfor være indstillet på selv at yde så meget, som de nu en-

gang kan, førend der sker henvendelse til staten og derigennem til andre borgere i samfundet om at betale. Den størst mulige indsats fra befolkningen selv både i det enkelte og gennem deres valgte repræsentanter i retning af produktivitetsforøgelse giver rankere rygge og mere personlig selvtillid og er det bedste middel til at overvinde de mindreværdskomplekser, der findes overalt i verden, og som også findes i Grønland. Det giver større selvtillid og – sådan som menneskene nu engang er – mere umiddelbar glæde, end hvor man stadig mener at måtte henvende sig om hjælp og støtte.

Vil man fremme det grønlandske erhvervsliv og den lokale økonomi, må man derfor i høj grad støtte sig til grønlænderne selv og få grønlænderne til at forstå, at det først og fremmest må være dem selv, der skal bære deres land, og dette må særlig gælde den enkelte grønlænderes eget initiativ og selvstændige tænkning over økonomiske spørgsmål.

En sådan udvikling af tankegangen i retning af at bringe hele landsdelens erhvervsliv op på det højeste leveniveau, uden at der behøves at lægge større byrder på de andre danske landsdele, end alle parter kan finde rimeligt, vil kræve, at den grønlandske befolkning selv i højere grad interesserer sig for sine fælles opgaver og for at påtage sig et fælles ansvar for hele landsdelens befolkning.

Det vil sige, at man må arbejde for en mere kooperativt præget tankegang. I denne henseende har befolkningen i de gamle danske landsdele gjort en stor indsats, og det har haft sin meget store betydning for de gode levevilkår, man har de fleste steder i Danmark. Det primære må være, at den enkelte grønlænder får mere selvtillid og mere initiativ over for de foreliggende økonomiske muligheder, men vi mennesker kan nu engang ikke klare os som enkeltpersoner; udviklingen og specialiseringen må nødvendigvis kræve samarbejde og arbejdsdeling. Et samarbejde kræver, at den enkelte dels forstår at underordne sig de fælles interesser, dels er med til at bestemme, hvad der er fælles interesser. Endvidere må den enkelte vide, hvorledes et samarbejde kan gennemføres, så det bliver til gavn for alle, der deltager i det.

Hvis vi igen et øjeblik vender tilbage til den tanke, at den grønlandske økonomiske politik skulle ledes efter liberalismens grundprincipper, må man gøre sig klart, at de specielle grønlandske naturforhold med de få og hårde erhvervsmuligheder bevirker, at der ikke bliver så megen konkurrence, som der kan blive i Danmark, hvor den, der ikke bliver tilfredsstillede betjent af en købmand, kan gå hen til en anden, der som regel ikke bor ret langt borte. Virkningen af de store afstande må være, at enhver monopoldannelse, og dette gælder ganske særligt det private monopol, der skyldes store afstande til konkurrenterne, har større muligheder i Grønland end de fleste andre steder i verden. Man er i vore dage inde på, at monopoler er et onde, som bør bekæmpes, fordi det kan hæmme initiativet og som regel vil føles

som en tvang. Hvor monopolagtige forhold ikke kan undgås, er et offentligt monopol, der teoretisk skulle være til alles fordel, måske bedre end et privat monopol, der ifølge sin natur nærmest vil være til monopolindehaverens egen fordel.

Kooperationen vil fremfor et rent statsmonopol bl. a. have den fordel, at befolkningen får større indflydelse på forholdene.

En udvikling af Kooperationen eller andelstanken kan gennemføres både på produktionens og fordelings område. Ser vi på fordelingen, vil det næppe kunne nytte noget i retning af en forbedret levestandard, hvis man i de små grønlandske bysamfund ved siden af en butik, som det offentlige (staten) ejer og måske også en privat butik, også fik en kooperativ. Det vil på grund af den kooperative butiks eksistens utvivlsomt give en stærk lokal konkurrence, men under sådanne forhold er konkurrence på samme måde, som man kender det i de tætbefolkede landes områder, måske ikke fuldtud af det gode. Hvis man på en plads, hvor én butik var tilstrækkelig til at betjene kunderne, af konkurrencemæssige årsager fik to eller tre, ville det måske i enkelte tilfælde give lavere priser i butikkerne, men levevilkårene for de fleste, der skal leve af butikkerne, ville blive ringere, fordi det ikke kan give indtægt for butiksindehaverne at stå og vente på kunderne. Det er endvidere utvivlsomt, om flere butikksbygninger og flere lagre ville være en fordel, fordi de nu engang på en eller anden måde skal betales. Man kan godt tænke sig, at nogle af de butiksindehavere, man under sådanne forhold ville få, kunne gøre større nytte ved at påtage sig andet arbejde, og at den kapital, der var investeret i de overflødige bygninger og lagre, kunne anvendes til andre formål, f. eks. produktionsanlæg, der ville være til større gavn for hele samfundet og dermed bidrage til at forbedre produktivitet og levestandard. Måske ville det være mere produktivt, om stedets grønlandske befolkning i fællesskab overtog den lokale butik, således at den grønlandske statshandel i højere grad indskrænktes til engrosvirksomhed, der måtte påtage sig de opgaver, som det lokale andelssamfund i hvert fald foreløbig ikke kan magte. Igennem en sådan overtagelse af butikkerne det ene sted efter det andet, ville stedets beboere i meget højere grad blive indstillet på at samvirke om de opgaver, som de var i stand til at overse, at skaffe sig de produkter, som de vidste, deres medborgere gerne ville have, og være tilbageholdende med salg af varer, der i det lange løb ikke ville være til gavn, herunder ikke mindst spiritus.

Dette kunne føre til en forøgelse af produktiviteten, der igen gav sig udtryk i en stigende levestandard, som de pågældende kun behøvede at takke sig selv for, og som ikke ville mærkes som stigende skattebyrder andetsteds i det danske rige.

I Danmark har samarbejdstanken ikke alene haft betydning for fordelingen igennem butikkerne, men også inden for produktionen, ganske særlig indenfor landbruget. Det vil vel ikke være utænkeligt, at man kom ind på noget tilsvarende i Grøn-

land, og det er da muligt, at kooperationen vil kunne få samme betydning for udviklingen som i den sydlige del af Danmark.

Men hvis man forsøger at udvikle det grønlandske erhvervsliv i retning af et større helhedsbetonet samarbejde, vil det være nødvendigt i højere grad at have en målestok, der kunne vise, om en disposition nu også ville være effektiv set fra et helhedssynspunkt. Til dette brug er de regnskabsformer, der anvendes mange steder, ikke fuldt tilfredsstillende, fordi de tilsigter at vise, om den investerede kapital giver et større eller mindre overskud, men det er ikke den højeste kapitalrente, der efter det foregående skulle være målsætningen i et helhedsbetonet grønlandsk erhvervsmæssigt samarbejde.

Man må derfor søge at finde nye regnskabsformer, der viser, om målsætningen, den samlede produktion og den samlede behovsdækning, nu også er forøget. Hertil kræves regnskabsformer, der i stedet for at minde om den helt private regnskabsform, der tilsigter at vise den driftsøkonomiske rentabilitet, snarere vil være noget i retning af, hvad man andetsteds kalder et nationalregnskab, men meget mere specificeret i de forskellige sider af det pågældende samfunds erhvervsliv. På basis af en sådan regnskabsmæssig opstilling for en periode, der er gået, kunne man påvise effektiviteten af det udførte arbejde, og man vil kunne måle det indtægtsniveau og forbrugsniveau, som det pågældende samfund havde muliggjort ved sin produktion. Maksimering af indtægterne må herefter, set i forhold til et eventuelt underskud, være det afgørende for produktionens iværksættelse eller opretholdelse og ikke rene driftsøkonomiske overvejelser.

Et regnskab bør imidlertid ikke alene pege tilbage som en konstatering af fortiden, men også fremad som en budget (planlægning) af det pågældende samfunds dispositioner i en nærmere bestemt periode i fremtiden. Man vil kunne arbejde med forskellige planer og vise, hvad de hver for sig ville komme til at betyde for effektiviteten og behovsdækningen. Man ville kunne vælge de efter formålet mest hensigtsmæssige planer og bringe dem til udførelse i et samarbejde, der ville være til gavn for alle de interesserede parter. Den enkelte ville ikke alene komme til at arbejde for sig selv, men han ville kunne forstå, at han også ydede et bidrag til helheden, og at han dels ville arbejde for sig selv i det lange løb, men også til gavn for sine byfæller og sit samfund og derved fortjene dissens agtelse. Man ville antagelig derved kunne komme i kontakt med nogle af de gamle grønlandske idealer, som det moderne samfund i høj grad har brug for.

Den gammeldags storfanger arbejdede som bekendt ikke alene for sig selv, men også for sine bopladsfæller, og den anseelse, han i et sådant samarbejde opnåede, ville på god gammel grønlandsk maner være en del af hans løn. Noget af det samme ville forhåbentlig komme til at gælde den moderne grønlandske erhverver; han ville

også være et nødvendigt led i det pågældende lille samfunds trivsel, og han ville blive agtet af sine pladsfæller i overensstemmelse dermed. Man ville i nogen grad vende tilbage til en tankegang, hvor ikke alt måles i penge, men hvor humane synspunkter gør sig gældende, og den enkelte ville være mere glad, fordi han i højere grad end i det rene konkurrencesamfund ville føle, at han udfyldte den plads, han var sat på (jfr. tidligere tids udtryk: „de glade smils boplads“).

Man kunne måske mene, at administrationens plads i et sådant mere selvstyrende samfund ville blive noget mere beskedent end i det nuværende Grønland. Det er muligt, men ville det ikke i første omgang blot blive tilsyneladende. Den danske administrations plads ville vel i nogen grad skifte karakter og antage nogenlunde samme form som i det øvrige Danmark, hvor embedsmændene i høj grad varetager helhedens interesser, fordi det er deres opgave. Noget tilsvarende vil man vel også komme til i Grønland. Det vil efter lovgivningens og administrationens form være tjenestemændenes opgave at være rådgivende og støttende for det grønlandske selvstyre på alle de områder, hvor opgaverne i hvert fald foreløbig ville blive for store og uoverskuelige for grønlænderne uden en sådan vejledning.

Der vil sikkert blive meget at gøre for administrationen også under sådanne forudsætninger, og i hvert fald ville administrationen jo nødvendigvis have en lang række opgaver på områder, der er fælles for Grønland og det øvrige Danmark. Hvor mange områder, der ville blive fælles, ville jo komme til at afhænge af, i hvor høj grad befolkningen i Grønland og i det øvrige Danmark vil komme til at føle sig som en helhed. Det er vel ikke helt tilfældet i øjeblikket, og derfor er et større lokalt selvstyre ønskeligt. Men det er jo muligt, at de to befolkningsgrupper i så høj grad bliver en enhed, at specielle former for grønlandsk selvstyre bliver mindre ønskeligt.

Måske ville en sådan økonomisk udvikling føre til, at et og andet i Grønland foreløbig ville komme til at minde mindre om tilsvarende forhold i Danmark, end de gør i øjeblikket. Det ville måske en og anden dansker, der bor hernede og ikke kender forholdene i Grønland, blive ked af, men jeg tror ikke, at grønlænderne i større udstrækning ville beklage, at et og andet indtil videre blev præget af grønlandsk tankegang og grønlandsk måde at se tingene på. Det er min overbevisning, at man derigennem ville nå til et langt bedre forhold mellem grønlændere og danske i det lange løb. Den følelse, af ikke at være ligestillet, der findes nogle steder, ville ophøre, og mange af de mindreværdskomplekser, som nu kan være tyngende, ville forsvinde eller i hvert fald komme til at mangle basis. Man ville også fra grønlandsk side komme til at forstå, at hvis man ikke på alle punkter fik de samme levevilkår i Grønland, som man har i Danmark østen for Nordsøen, ville det hidrøre fra de særlige geografiske forhold, som Grønland nu engang er præget af, og inden sammenhæng

kan have med en følelse af, at grønlænderne ikke fuldtud er ligestillet med andre dele af den danske befolkning.

Man kunne fra et grønlandsk synspunkt nævne, at hvis man ledede den økonomiske udvikling i Grønland efter de her antydede linier med forøget selvstyre og større ansvar for den grønlandske befolkning, ville fremskridtene komme langsommere, end de gør nu. Denne betænkigheds delvise berettigelse kan ikke nægtes, for der kan vel ikke være tvivl om, at de mange, der herfra går ind i et arbejde for den grønlandske befolkning, også gør en værdifuld indsats. Men man ville ved et voksende økonomisk selvstyre og lokalt ansvar kunne få en udvikling, hvor den grønlandske befolkning som helhed kunne følge med og selv tage sit ansvar, og dette ville vel på den anden side føre til, at udviklingen var mere stabil, end den muligvis vil synes i øjeblikket for den, der søger at granske menneskesindene. Det ville ikke så meget blive en dansk administrativ tankegang, som det ville være en fælles dansk-grønlandsk interesse i at udvikle det grønlandske erhvervsliv på en sund måde, der ville komme til at præge forholdene.

For en i snæver henseende dansk tankegang ville der være noget tilfredsstillende i at vor opgave i Grønland ikke så meget ville være at hjælpe på samme måde som så mange andre steder i verden med deraf følgende bitterhed og måske endogså fjendskab, som at samarbejde på sådanne vilkår, at hver tog sig af de opgaver, den pågældende var bedst egnet til, så at konflikterne blev så små og beskedne som muligt. Helt vil modsætninger i et samfund i stærk udvikling vel næppe kunne undgås, fordi man næppe når til, at alle ville tænke på samme måde, og det er jo heller ikke ønskeligt.

Fremtiden skulle helst vise, at såvel grønlændere som andre danske vinder ved at arbejde sammen, og at vi bliver i stand til at respektere og lære af hinanden til gensidig glæde. De to befolkningsgrupper er ikke helt ens, og der er vel heller ikke ønsker om, at de skal blive det. Forskellene kan jo netop virke befrugtende. Hvor meget har f. eks. ikke Knud Rasmussen betydet for udvikling af dansk ungdoms idealer.

Der er vel ikke tvivl om, at det er på det økonomiske område, vi i den øvrige del af landet vil være i stand til at yde forholdsvis mest; skal et samarbejde netop på dette område være til gavn og glæde for begge, er det en ubetinget forudsætning, at den danske støtte bliver ydet med så megen takt, at grønlænderne siger tak, ikke alene fordi de synes, de er nødt til det, men fordi de virkelig mener det.

Den enkelte grønlænder kender Grønland bedre end den enkelte dansker og vil kunne finde ud af, hvorledes han tjener både sig selv og sit land bedst også i økonomisk henseende. Det er for økonomiens stadige forbedring af levevilkårene af afgørende betydning, at han får den fornødne selvtillid og også den nødvendige selv-

kritik. Erhvervslivets udvikling i Grønland og befolkningens glæde og tilfredshed er i høj grad påvirket af, at grønlænderne ikke lægger hænderne i skødet, fordi de har mindreværdskomplekser i forhold til de danske, der kommer derop, men netop forstår sit lands geografiske vanskeligheder og derfor gør en særlig indsats på samme måde, som den grønlandske befolkning altid har gjort også i tider, hvor mulighederne var mindre, end de nu er.

Til slut vil jeg gerne understrege, at jeg har den opfattelse, at en højere grad af økonomisk selvstyre i Grønland ikke vil kunne gennemføres uden at der er noget, der ikke går så godt som under det nuværende system, hvor man har lagt vægt på at skabe et samfund, der er villedet i teknisk henseende, og dette mål er også nået på mange andre områder. Men man må betragte det grønlandske samfund som en helhed, således at man afvejer de tab, der måtte fremkomme, med de menneskelige fordele, som vil kunne opnaas gennem et forøget selvstyre, der hos den grønlandske befolkning skaber en større ansvarsfølelse og vilje til at gøre en yderligere indsats.

Såfremt der skulle være enkelte, der måtte være interesseret i en videre uddyben af de her fremførte synspunkter, henvises til min afhandling: Etiske Normer og internationalt Samarbejde, der er offentliggjort i 1959 ved Ministeriet for Grønlands foranstaltning.